

Ivan Botica, Vinko Kovačić, Kristijan Kuhar – *Knjige posinovljenja, novicijata i zavjetovanja franjevac trećoredaca glagoljaša otoka Krka (1717. – 1914.)*, Provincija franjevac trećoredaca glagoljaša iz Zagreba i Staroslavenski institut iz Zagreba, Zagreb, 2015., 264 str.

Knjiga naslovljena *Knjige posinovljenja, novicijata i zavjetovanja franjevac trećoredaca glagoljaša otoka Krka (1717. – 1914.)* autora Ivana Botice, Vinka Kovačića i Kristijana Kuhara izdana je u Zagrebu 2015. godine u nakladi Provincije franjevac trećoredaca glagoljaša iz Zagreba i Staroslavenskog instituta iz Zagreba, a recenzenti djela su doc. dr. sc. Tomislav Galović i dr. sc. Sandra Požar. Sadržaj knjige dijeli se na dva osnovna dijela – prvi dio bavi se povijesno-jezičnim kontekstom registarskih zapisa posinovljenja, novicijata i zavjetovanja franjevac trećoredaca glagoljaša otoka Krka od 1717. do 1914., a drugi dio donosi transliteraciju i transkripciju izvornih tekstova. Obrada naslovne materije započinje *in medias res*, objašnjavanjem povijesno-jezičnog konteksta dotičnih registarskih zapisa, ali bez prethodnog predgovora, što je svakako nedostatak knjige. Cijeli taj dio, naslovljen *Povijesno-jezični kontekst registarskih zapisa posinovljenja, novicijata i zavjetovanja franjevac trećoredaca glagoljaša otoka Krka od 1717. do 1914.* (11 – 28), raspodijeljen je na pet poglavlja numeriranih latinskim brojkama, bez vlastitih (pod)naslova, a zauzima manji dio knjige koja ukupno broji 264 stranice. Najveći dio odnosi se na transliteraciju i transkripciju izvornih tekstova.

U prvom poglavlju (stranice 11 do 14) ističe se važnost hrvatskog glagoljaštva kao kulturnog i duhovnog fenomena tisućljetne hrvatske povijesti koji se pojavio u ranosrednjovjekovnom razdoblju te se nakon crkvenog raskola u 11. i nakon službene dozvole u 13. stoljeću samostalno razvijao u hrvatskom narodu. Ističe se time posebnost Crkve u Hrvata koja je imala mogućnost obavljati rimski liturgijski obred i na latinskom, a i na hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku. Posebnost trećoredske glagoljaške baštine je kontinuirano stvaranje kroz čak šest stoljeća te do danas sačuvanih preko tristo glagoljicom pisanih arhivskih stavaka – rukopisa, tiskanih knjiga i pojedinačnih listova. Osim na glagoljici i hrvatskom jeziku (čakavštini), franjevci trećoredci zapisivali su svoje registre i na latinici te na latinici na talijanskom jeziku.

Iako je Dalmatinsko-istarska trećoredska provincija formalnopravno bila dio Talijanske kongregacije trećoredskih provincija s kojom je komunicirala na talijanskom jeziku, sve dobivene izvanteritorijalne akte prevodila je na hrvatski i prepisivala na glagoljicu. Ističe se da franjevci trećoredci glagoljaši prihvaćaju latinični hrvatski jezik, odbacivši talijanski, tek od 1881. godine. Glagoljicom su

se registarski zapisi posinovljenja, oblačenja, novicijata i zavjetovanja franjevaca trećoredaca najduže pisali u krčkom samostanu sv. Franje, čak do 1855. godine.

U drugom poglavlju (14 – 18) ističe se važnost ovih knjiga iz kojih se iščitava broj duhovnih zvanja, porijeklo kandidata, ritam novačenja, formativni razvoj kandidata i broj samostanskih sinova. Ističe se također da je kroz krčke samostane u razdoblju od 1717. do 1914. prošlo gotovo dvjesto kandidata, većinom porijeklom iz zapadnoga dijela otoka. Od stranaca ističu se četvorica Talijana te dvojica Slovenaca. Godine 1883. donesene su *Regolamenti disciplinari*, odnosno odredbe za odgajanje koje je napisao fra Josip Dujmović, a koje dobro oslikavaju novačku svakodnevicu. U temelju novačke formacije su sakralni život i molitva (uz uvriježene molitve na latinskom, novaci su morali znati i molitve na crkvenoslavenskom jeziku). Briga za očuvanje glagoljaške tradicije ogledava se u odredbi da se jednom tjedno poučava staroslavenski jezik i glagoljica te obavezi novaka da uče prevoditi s talijanskog i latinskog na hrvatski jezik. Novicijat je vrijeme inicijacije u redovnički život tijekom kojeg se novak uči redovničkoj disciplini, biva praćen i prosuđivan za redovnički život, a u 18. i 19. stoljeću trajao je godinu dana. Završavao je zavjetovanjem triju evanđeoskih savjeta: siromaštva, poslušnosti i čistoće.

Uočena je razlika između bogatijih i siromašnijih samostana tijekom 18. i 19. stoljeća, a broj samostanskih sinova odražavao je snagu samog samostana. Do 1783. jedini trećoredački samostani na Krku bili su samostan svete Marije na Glavotoku i samostan svete Marije Magdalene u Dubašnici. Glavotočki je samostan uvijek imao puno više samostanskih sinova jer je imao i puno veći zemljišni posjed i imovinu, stoga je lakše mogao uzdržavati veći broj članova, što se odrazilo i na bogatstvo knjižnog i zapisničkog fonda. Temelj imovinskog statusa samostana bile su, uz darove dobročinitelja, *špolje* i *pekuliji* – ostavštine fratara koje bi nakon njihove smrti ostajale samostanu.

U trećem poglavlju (19 – 23) donose se naslovi rukopisa u literaturi i u izvorniku:

1. *Knjiga posinovljenja g. 1717–1831. i 1869–1914.; Knjiga oblačenja g. 1868–1903. (...)*
2. *Knjiga posinovljenja i novicijata g. 1734–1889. (...)*
3. *Knjiga novicijata i zavjetovanja g. 1791–1901. (...)*
4. *Knjiga posinovljenja samostana sv. Franje u Krku 1815–1908. (...)*

Te je naslove prethodno odredio najveći hrvatskoglagoljski paleograf Vjekoslav Štefanić prilikom kataloškog opisivanja, a potom je svaka knjiga ukratko opisana (izgled, dimenzije, broj listova) i iznesena su osnovna obilježja sadržaja, pisma

i jezika. Iz treće knjige donose se i ilustrativni primjeri glagoljskih potvrda zavjetovanika dubašijanskog samostana iz kojih se uočava razina rukopisne i jezične pismenosti te pravopisne i rukopisne osobitosti trećoredskih žakna.

Pretposljednje, četvrto poglavlje (23 – 27) posvećeno je obradi pisma i jezika u rukopisima te objašnjavanju metoda transliteracije i prijepisa tekstova. Izvornik je prvo raščlanjen po kronološkom kriteriju u pojedinačne zapise; sve što je bilo zapisano glagoljicom doneseno je transkripcijom s određenim, naknadno objašnjenim zahvatima, a latinični zapisi, bilo hrvatski, bilo talijanski, doneseni su u dosljednoj transkripciji zbog nemogućnosti pravopisne i gramatičke usustavljenosti izvornika. Potom je svaki dokument opremljen zaglavljem s numeracijom, datumom, mjestom nastanaka, regestom ili sažetkom sadržaja, bilješkama o signaturi, paginaciji, broju redaka, zapisivačem i pečatom.

Istaknute su osobitosti glagoljice u franjevac trećoredaca, a jedna od glavnih je korištenje apostrofa kao oznake za umekšavanje palatalnih konsonanata, a često i za sonant *j*. Bilježenje apostrofa bilo je prilično neujednačeno i prepušteno volji pojedinca, stoga je u transliteraciji izostavljen, što nije naštetilo značenju teksta. Za onomastička istraživanja dragocjena su osobna imena kandidata, a zapažena je štokavizacija čakavskih imena (*Anjel* u *Andeo*, *Anton* u *Antun* i *Ante*, *Frane* u *Frano* i *Franjo*, *Osip* u *Josip*...).

Sve kratice i pokrate pisane glagoljicom popisane su i donesene u posebnoj poglavlju. Pri transliteraciji i rekonstrukciji tekstova pojedina izostavljena slova stavljena su u uglate zagrade; riječi koje nedostaju, a u istim su svezama potvrđene na drugim mjestima, donesene su u oblim zagrada. Nejasne riječi donesene su s upitnikom u zagrada, a riječi koje su propusti ili zapisivačevo govorno obilježje donesene su s usklikom u zagrada. Kad se javlja sastavljeno pisanje (najčešće imenske riječi s jednofonemskim prijedlogom), doneseno je rastavljeno, a sastavljena negacija s glagolom također je donesena rastavljeno. Glagoljični znakovi za brojevnje vrijednosti doneseni su arapskim brojkama. U transliteraciji je izbjegnuto dosljedno bilježenje glagoljičnih slova *é* (jat) i *ǔ* (ju), pa su se ta slova razriješila kurzivom. Najnedosljednije je bilo bilježenje glasa /j/ koji se bilježio slovom *ĵ* te središnjim i završnim slovom *i*. Dva su slova imala dvostruku glasovnu vrijednost: *l* i *n*. Prvim su se bilježili glasovi /l/ i /l̥/(lj), a drugim /n/ i /ń/(nj).

Što se tiče talijanskog jezika, istaknuto je da su franjevci rabili jezik vrlo blizak današnjem talijanskom standardnom jeziku, a izbjegavali su uporabu mletačkih elemenata.

Prije ulaska hrvatskog jezičnog standarda hrvatski su zapisi vođeni glagoljicom na ikavsko-ekavskoj čakavštini.

Posljednje, peto poglavlje (27 – 28) ističe važnost ovih registarskih zapisa koji pružaju podatke o životu ljudi tog kraja u ta dva stoljeća. Otkriva se pismenost franjevaca glagoljaša na hrvatskoglagoljskoj, latinskoj te talijanskoj pismenosti. Zapisi su dragocjeni za hrvatsku crkvenu povijest, stanovnike Krka koji žele istraživati iz kojih su sela i obitelji dolazili kandidati, a vrijedni su i za proučavatelje jezika i pisma jer se u tim zapisima isprepleću po dva pisma, latinica i glagoljica, te dva jezika – hrvatski i talijanski.

Slijedi popis svih trećoredskih kandidata po imenu i prezimenu, roditeljima, podrijetlu, datumu oblačenja, početka novicijata, zavjetovanja i posinovljenja te navod samostana (29 – 45). Nakon popisa *Literature* (46 – 47) slijedi sažetak (*Summary*) na engleskom jeziku (48), *Korišteni redaktorski znakovi* (51) te transliteracije i transkripcije zapisa, odnosno same *Knjige posinovljenja, novicijata i zavjetovanja franjevaca trećoredaca glagoljaša otoka Krka (1717. – 1914.)* (55 – 227). Već su spomenute *Kratice* (229 – 230), nakon kojih slijedi *Rječnik manje poznatih riječi* (233 – 237) te *Kazalo osobnih imena* (241 – 255) i *Kazalo toponima* (259 – 264).

U knjizi je napomenuto da su materijalne i vremenske okolnosti onemogućile snimanje izvornika, što je zasigurno nedostatak knjige, posebice za sve koje zanima glagoljica i glagoljska paleografija, ali bez obzira na pojedine manjkavosti, knjiga je vrijedan prilog za sve proučavatelje glagoljaške, franjevačke i crkvene povijesti krčkoga kraja.

Mate Čačić